

MEDNARODNO SODNIŠKO ZDRUŽENJE

UNIVERZALNA SODNIŠKA LISTINA

sprejeta na zasedanju Osrednjega sveta Mednarodnega sodniškega združenja (IAJ) na Tajvanu 17. novembra 1999

posodobljeno v Santiagu de Chile dne 14. novembra 2017

UVOD

“Nobene svobode ni, če sodna oblast ni ločena od zakonodajne in izvršilne”, je Montesquieu zapisal v svojem delu “O duhu zakonov”.

Pod močnim vplivom Montesquieujeve filozofije, je znameniti ameriški državnik in pravnik Alexander Hamilton v letu 1780 v 78. eseju dela “Federalist ali nova ustava” opisal položaj sodstva v razmerju do drugih državnih oblasti s pomenljivimi besedami: “Kdor skrbno preučuje različne oblasti, mora razumeti, da bo v vladi, v kateri so posamezne oblasti ločene druga od druge, sodstvo, glede na naravo svojih pristojnosti, vedno najmanj nevarno za politične pravice ustave, saj ima najmanjšo zmožnost, da jih onemogoči ali poškoduje. (...) Sodstvo je, brez dvoma najšibkejša od treh vej oblasti. Nikoli ne more uspešno napadati drugih dveh; vsa možna skrb pa je potrebna, da se lahko samo ubrani pred napadi “ Ključni element vladavine prava nedvomno predstavlja neodvisnost sodne veje oblasti. Zato je nujno, da se ta oblast okrepi kot jamstvo za zaščito državljanskih pravic pred napadi države in drugih posebnih interesnih skupin. V letu 1985 je Organizacija združenih narodov sprejela Temeljna načela o neodvisnosti in samostojnosti sodstva. Imenovan je bil posebni poročevalec, zadolžen za neodvisnost sodnikov in odvetnikov, z namenom zagotavljanja spoštovanja teh načel razvoja le-teh na vedno višji ravni v interesu državljanov. Mednarodne organizacije na regionalni ravni, zlasti Svet Evrope, so v teh zadnjih letih sprejele tudi številne standarde. “Ob upoštevanju, da je pri opravljanju njihove funkcije, vloga sodnikov ključna za zaščito človekovih pravic in temeljnih svoboščin” in ” v želji spodbujanja neodvisnosti sodnikov, ki je bistveni sestavni del načela vladavine prava in zato nepogrešljiva za nepristranskost sodnikov in za delovanje sodnega sistema “, je Svet Evrope v preambuli Priporočila (R)2010/12 o sodnikih: neodvisnost, učinkovitost in odgovornost, poudaril, da “neodvisnost sodstva zagotavlja vsaki osebi pravico do poštenega sojenja in zato ni privilegij sodnikov, ampak jamstvo spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsakemu posamezniku, kateremu hkrati omogoča zaupanje v sodni sistem.” Kljub uporabnosti tega korpusa zaščitnih pravil je naloga organizacije, kot je Mednarodno sodniško združenje, da sprejme svoja pravila in si prizadeva, da bi le-ta imela zavezujoč značaj po vsem svetu, ter tudi, da skrbi za razvoj teh načel in standardov s ciljem, da bi sodnikom in tožilcem zagotovili več jamstev. Po sprejetju regionalnih listin med letoma 1993 in 1995 je IAJ leta 1999 na Tajvanu soglasno sprejela Univerzalno listino o položaju sodnikov. Od takrat dalje se je pojavilo veliko vprašanj, ki jih takrat ni bilo mogoče predvideti. To velja predvsem za vprašanja etike in deontologije, ki so se razvila na podlagi številnih legitimnih zahtev državljanov in kot posledica razvoja koncepta nepristranskosti. To velja tudi za komunikacijo, saj je svet vedno bolj odprt in “povezan”. Končno velja enako v primeru težke gospodarske situacije tudi za proračunske zadeve in za vprašanja sodniških plač in njihovih delovnih obremenitev. Ostala vprašanja je IAJ obravnavala v okviru dela svoje Prve študijske komisije. Sklepi le-te so sestavni del Listine. V trenutku, ko so v mnogih državah ogrožene pravice sodstva, ko so sodniki tarča napadov, tožilci pa obtoženi, se je posodobitev Univerzalne listine o položaju sodnikov, sprejete v letu 1999, izkazala kot nuja. Na

zasedanju v Foz do Iguazu leta 2014 je Osrednji svet IAJ potrdil predlog Odbora predsednikov za posodobitev Listine, sprejete na Tajvanu leta 1999. Na zasedanju v Barceloni je bila ustanovljena delovna skupina, katere naloga je bila pripraviti osnutek nove Listine. Delovno skupino so sestavljali:

- Christophe REGNARD, predsednik IAJ (Francija), predsednik delovne skupine
- Giacomo OBERTO, generalni sekretar IAJ (Italija)
- Janja ROBLEK (Slovenija)
- Julie DUTIL (Kanada)
- Alyson DUNCAN (ZDA)
- Walter BARONE (Brazilija)
- Mario MORALES (Portoriko)
- Marie Odile THIAKANE (Senegal)
- Scheik KONE (Mali)

Günter WORATSCH, častni predsednik IAJ (Avstrija), v vlogi predsednika Sveta častnih predsednikov.

Osnutek Listine je bil obravnavan na spomladanskih zasedanjih regionalnih skupin IAJ v aprilu in maju 2017 in nato na zasedanju Osrednjega sveta v Santiagu de Chile.

Listina, ki predstavlja minimum potrebnih jamstev, je bila soglasno sprejeta na zasedanju dne 14. novembra 2017 v navzočnosti gospoda Diega GARCIE SAYANA, posebnega poročevalca Organizacije združenih narodov za neodvisnost sodnikov in odvetnikov.

ČLEN 1 – SPLOŠNA NAČELA

Sodstvo kot garant vladavine prava je ena od treh vej oblasti vsake demokratične države. Sodniki s svojim delom zagotavljajo pravico vsakogar do poštenega sojenja. Hkrati zagotavljajo vsakemu pravico, da o njegovih civilnih pravicah in dolžnostih ter o kazenskih obtožbah proti njemu brez nepotrebnega odlašanja odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče. Neodvisnost sodnika je nujni predpogoj za nepristransko sojenje na podlagi zakonov. Neodvisnost je neodtujljiva. Ni neka posebna pravica ali privilegij, ki bi bil podeljen osebnemu interesu sodnikov, temveč je nujna za obstoj vladavine prava in za zavarovanje interesov posameznika, ki zahteva in pričakuje nepristransko pravico. Vse institucije in oblasti, bodisi nacionalne ali mednarodne, morajo to neodvisnost spoštovati, varovati in braniti.

ČLEN 2 – ZUNANJA NEODVISNOST

Člen 2-1 – Garancija neodvisnosti v pravnem besedilu hierarhično najvišje ravni

Sodniška neodvisnost mora biti zapisana v ustavi ali na najvišji možni pravni ravni. Položaj sodnika mora biti zagotovljen z zakonom, ki ureja sodniško službo, ki je resnično in učinkovito neodvisna od drugih državnih oblasti. Sodnik kot nosilec sodniške funkcije mora biti sposoben izvrševati sodno oblast brez kakršnega koli socialnega, gospodarskega in političnega pritiska ter neodvisno od drugih sodnikov in sodne uprave.

Člen 2-2 – Varnost sodniške funkcije

Sodniki, ki so imenovani ali izvoljeni, imajo trajni mandat do izpolnitve obvezne upokojitvene starosti ali prenehanja mandata. Sodnik mora biti imenovan brez časovne omejitve. Če bi pravni sistem predvidel imenovanje za omejeno časovno obdobje, bi moral hkrati zagotoviti, da bodo pogoji za imenovanje določeni tako, da neodvisnost sodstva ne

bo ogrožena. Noben sodnik ne more biti dodeljen na drugo sodniško mesto ali napredovati brez njegovega/njenega soglasja.

Sodnika ni mogoče predodeliti, suspendirati ali odstraniti s funkcije, razen po postopku, določenem v zakonu in le na podlagi izvedenega disciplinskega postopka, ob spoštovanju pravice do obrambe in načela kontradiktornosti. Nobena sprememba določitve starostne meje za obvezno upokožitev sodnika ne sme imeti retroaktivnega učinka.

Člen 2-3 – Sodni svet Za zagotovitev

sodniške neodvisnosti se ustanovi Sodni svet ali drug ustrezen organ, razen v državah, kjer se sodniško neodvisnost tradicionalno zagotavlja z drugimi sredstvi. Sodni svet mora biti popolnoma neodvisen od drugih državnih oblasti. Sestavljati ga mora večina sodnikov, ki jih izvolijo kolegi sodniki izmed sebe po postopkih, ki zagotavljajo njihovo najbolj enakopravno zastopnost. Sodni svet lahko sestavljajo tudi člani, ki niso sodniki, z namenom zastopanja raznolikosti civilne družbe. Da bi se izognili kakršnemu koli dvomu, taki člani ne smejo biti politiki. Od njih se zahtevajo enake lastnosti glede integritete, neodvisnosti, nepristranskosti in sodniških veščin kot od sodnikov. Noben član vlade ali parlamenta ne more biti hkrati tudi član Sodnega sveta. Sodni svet mora imeti odločilno vlogo na področju izbire, izobraževanja, imenovanja, napredovanja in disciplinske odgovornosti sodnikov. Predvideti je treba, da se lahko druga veja državne oblasti posvetuje s Sodnim svetom o vseh možnih vprašanjih, povezanih s statusom sodnikov, sodniško etiko ter o vseh zadevah v zvezi z letnim proračunom sodstva in dodeljevanjem sredstev sodiščem, o organizaciji, delovanju in javni podobi sodnih institucij.

Člen 2-4 – Sredstva za sodstvo

Druga državne oblasti morajo zagotoviti sodstvu potrebna sredstva, da se ustrezno opremi za izvrševanje svoje funkcije. Sodstvo mora imeti možnost sodelovati in biti vključeno pri odločitvah v zvezi s proračunom sodstva ter materialnimi in človeškimi viri, dodeljenimi sodiščem.

Člen 2-5 – Varstvo sodnika in spoštovanje sodb

Sodnik mora imeti pri izvajanju svoje funkcije zakonsko zaščito pred kakršnimi koli grožnjami in napadi, ki bi lahko bili usmerjeni proti njemu.

Fizično varnost sodnika in njegove družine mora zagotoviti država. Da bi zagotovili nemoten potek sodnih obravnav, mora država zagotoviti varnostne ukrepe za sodišča.

Izogibati se je treba vsaki kritiki sodb, ki lahko ogrozi neodvisnost sodstva ali zaupanje javnosti v sodno oblast. V primeru takšnih obtožb je treba vzpostaviti ustrezne mehanizme, ki sodniku zagotavljajo vložitev ustreznih tožb in ustrezno zaščito.

ČLEN 3 – NOTRANJA NEODVISNOST

Člen 3-1: Podreditev sodnika pravu

Pri izvrševanju sodniške funkcije je sodnik vezan le na zakon.

Hierarhična organiziranost sodstva v smislu podrejenosti sodnikov predsednikom sodišč ali višjim sodiščem v postopku sodnega odločanja, razen pri pregledu mnenj, opisanih spodaj (glej člen 3.2), bi bila kršitev načela sodniške neodvisnosti

Člen 3-2 – Osebna avtonomija

Ni sprejemljiv nikakršen vpliv, pritisk, grožnja ali posredovanje, bodisi neposredno ali posredno, s strani katere koli oblasti.

Prepoved katere koli možne vrste odredb ali navodil sodnikom, se ne nanaša na primere, ko instančna sodišča v postopkih odločanja o pravnih sredstvih razveljavijo odločitve nižjih sodišč, v skladu z zakonsko določenimi postopki.

Člen 3-3 – Sodna uprava

Pred odločitvijo, ki lahko vpliva na izvrševanje sodniške funkcije, se je treba posvetovati s predstavniki sodstva.

Ker lahko sodna uprava vpliva na neodvisnost sodstva, jo je treba zaupati predvsem sodnikom.

Sodniki so odgovorni za svoje delo in morajo med državljane širiti koristne informacije o delu sodstva.

Člen 3-4 – Dodeljevanje zadev

Dodeljevanje zadev mora temeljiti na objektivnih pravilih, ki so predhodno določena in sporočena sodnikom. Vsako odločitev o dodelitvi je treba sprejeti na pregleden in preverljiv način.

Zadeve ni mogoče odvzeti sodniku brez utemeljenih razlogov. Razlogi predodelitve morajo temeljiti na objektivnih merilih, ki jih določa zakon in po preglednem postopku s strani organa znotraj sodstva.

Člen 3-5 – Svoboda izražanja in pravica do ustanavljanja združenj

Kot vsi drugi državljani, imajo tudi sodniki pravico do svobode izražanja. Vendar pa morajo pri uveljavljanju te pravice izkazovati zadržanost in vedno ravnati tako, da ohranijo dostojanstvo svoje funkcije, kot tudi nepristranskost in neodvisnost sodstva.

Sodniku je potrebno priznati pravico do včlanitve v poklicno združenje z namenom sodnikom omogočiti izmenjavo mnenj glede vprašanj njihovega statusa, etičnih in drugih vprašanj in materialnih sredstev sodstva ter jim omogočiti, da branijo svoje legitimne interese in svojo neodvisnost.

ČLEN 4 – IMENOVANJE IN IZOBRAŽEVANJE

Člen 4-1: Izbor

Izbor sodnikov mora temeljiti le na objektivnih merilih, ki naj zagotavljajo strokovne sposobnosti; to mora opraviti organ, opisan v členu 2.3.

Izbor je treba opraviti neodvisno od spola, etničnega ali socialnega izvora, filozofskih in političnih mnenj ali verskih prepričanj.

Člen 4-2: Izobraževanje

Začetno in nadaljnje izobraževanje, kolikor zagotavlja sodniško neodvisnost ter dobro kakovost in učinkovitost sodnega sistema, sta pravica in dolžnost vsakega sodnika. Nadzor nad izvajanjem izobraževanja mora biti zaupana sodstvu.

ČLEN 5 – IMENOVANJE, NAPREDOVANJE IN OCENJEVANJE

Člen 5-1 – Imenovanje

Izbira in vsako imenovanje sodnika mora temeljiti na objektivnih in preglednih kriterijih, ki temeljijo na ustrezni strokovni usposobljenosti.

Izbor naj bi opravil neodvisni organ, kot ga določa člen 2-3 te Listine, ali drug ustrezen organ.

Člen 5-2 – Napredovanje

V kolikor napredovanje ne temelji na načelu senioritete, mora temeljiti izključno na kvalitativnih kriterijih, ki se preverjajo pri izvrševanju sodniške funkcije z objektivnimi in preglednimi ocenami.

Odločitve o napredovanju morajo biti sprejete po preglednih postopkih, ki jih določa zakon in to le na zahtevo sodnika ali z njegovo/njeno privolitvijo.

Ko odloča organ iz 2. in 3. člena te Listine, mora imeti sodnik, katerega prošnja za napredovanje je bila zavrnjena, možnost izpodbijati takšno odločitev.

Člen 5-3 – Ocena

V državah, v katerih se sodniki ocenjujejo, mora biti ocena predvsem kvalitativna in mora temeljiti na kriterijih, kot tudi na strokovnih, osebnih in socialnih veščinah sodnika.

Napredovanje na vodstvene funkcije mora temeljiti na vodstvenih sposobnostih sodnika.

Ocena mora temeljiti na objektivnih merilih, ki so bila predhodno javno objavljena.

Postopek ocenjevanja mora ocenjevanemu sodniku dati možnost, da izpodbija oceno pred neodvisnim organom.

V nobenem primeru se sodniki ne smejo ocenjevati na podlagi izdanih sodb.

ČLEN 6 – ETIKA

Člen 6-1 – Splošna načela

Sodnike morajo vedno voditi etična načela.

Etična načela morajo voditi sodnike pri izvrševanju sodniške funkcije in v načinu njihovega obnašanja ter morajo biti vključena v program sodniškega izobraževanja.

Etična načela morajo biti zapisana z namenom povečanja zaupanja javnosti v sodnike in sodstvo.

Sodniki morajo imeti vodilno vlogo pri določanju etičnih načel.

Člen 6-2 – Nepristranskost, dostojanstvo, nezdržljivost, zadržanost

Pri izvrševanju sodniške funkcije mora biti sodnik nepristranski in mora biti tako tudi viden.

Sodnik mora pri izvrševanju sodniške funkcije delovati zadržano in s spoštovanjem dostojanstva tako sodišča kot vseh udeležencev sodnih postopkov.

Sodnik se mora vzdržati vsakršnega vedenja, delovanja ali izražanja, ki bi lahko vplivalo na zaupanje v njegovo/njeno neodvisnost in nepristranskost.

Člen 6-3 – Učinkovitost

Sodnik mora svojo sodniško funkcijo izvrševati skrbno, učinkovito ter brez nepotrebnih zamud.

Člen 6-4 – Zunanje dejavnosti

Sodnik ne sme opravljati nobene druge funkcije, bodisi javne ali zasebne, plačane ali neplačane, ki ni v celoti združljiva z dolžnostmi in statusom sodnika.

Sodnik se mora izogniti morebitnemu navzkrižju interesov.

Sodnik brez njegovega/ njenega soglasja ne sme biti izbran in imenovan za izvrševanje zunanjih aktivnosti.

Člen 6-5 – Sodnik mora imeti možnost za posvet z neodvisnim organom

Kadar sodniki menijo, da je njihova neodvisnost ogrožena, bi morali imeti možnost dostopa do neodvisnega organa, ki je po možnosti organ, opisan v členu 2-3 te Listine, ki ima možnost ugotavljanja dejstev in ki lahko sodnikom zagotovi pomoč in podporo.

Sodniki bi morali imeti možnost, da se o etičnih vprašanjih posvetujejo z organom znotraj sodstva.

ČLEN 7 – DISCIPLINA

Člen 7-1 – Disciplinski postopek

Sodna uprava in disciplinski ukrepi proti sodniku morajo biti organizirani na način, da ne ogrožajo resnične neodvisnosti sodnikov in da se pozornost posveča le objektivnim in relevantnim razlogom.

Disciplinske postopke morajo voditi neodvisni organi, v katerih imajo večino sodniki ali drugi ustrezni organi.

Razen v primeru naklepa ali hude malomarnosti, ugotovljene s pravnomočno sodbo, proti sodniku ni mogoče sprožiti disciplinskega postopka kot posledice razlage zakona ali ocene dejstev ali tehtanja dokazov, ki jih je izvedel, da bi rešil zadeve.

Disciplinski postopek se vodi v skladu z določili zakona, ki določa postopek. Sodniku se mora omogočiti sodelovanje v disciplinskem postopku, zagotovljena mu mora biti pomoč odvetnika ali drugega kolega. Disciplinske sodbe morajo biti obrazložene in jih je mogoče izpodbijati pred neodvisnim organom.

Disciplinski postopek proti sodniku se lahko sproži le na podlagi postopka, ki je vnaprej določen v zakonu. Disciplinske sankcije morajo biti sorazmerne.

Člen 7-2 – Civilna in kazenska odgovornost

Civilni postopek v državah, kjer je ta dovoljen, kot tudi kazenski postopek, vključno z odvzemom prostosti, je zoper sodnika dovoljen le pod pogoji in na način, da to ne more vplivati na njegovo/njeno neodvisnost.

Odpravljanje sodniških napak je mogoče le v ustreznih postopkih s pravnimi sredstvi.

Pravno sredstvo za napake sodne uprave je mogoče uveljavljati le v postopku proti državi.

Sodnik zaradi izvajanja sodniške funkcije ne more biti izpostavljen kakršni koli osebni odgovornosti, tudi v primeru povračilnega zahtevka države, razen v primeru naklepnega ravnanja.

ČLEN 8 – NADOMESTILO, SOCIALNO VARSTVO IN UPRAVLJANJE

Člen 8 – 1 – Plačilo

Sodnik mora dobiti zadostno plačilo za zagotovitev dejanske ekonomske neodvisnosti in s tem njegovega/njenega dostojanstva, nepristranskosti in neodvisnosti.

Plačilo sodnika ne sme biti odvisno od rezultatov njegovega dela in učinka in ne sme biti zmanjšano tekom trajanja njegove/njene sodniške funkcije.

Določila o plačah in drugih prejemkih sodnikov morajo biti zapisana v pravnih besedilih na najvišji možni ravni.

Člen 8-2 – Socialno varstvo

Zakon zagotavlja jamstvo sodnikom, ki profesionalno opravljajo svojo funkcijo, pred socialnimi tveganji, povezanimi z boleznijo, materinstvom, invalidnostjo, starostjo in smrtjo.

Člen 8-3 – Upokojitev

Sodnik ima pravico do upokojitve z rento ali pokojnino v skladu s svojo poklicno kategorijo.

Po upokojitvi lahko sodnik opravlja drugo pravno poklicno dejavnost, če ni etično neskladna z opravljanjem njegove/njene prejšnje pravne dejavnosti.

Sodniku ni mogoče odvzeti pravice do pokojnine le zato, ker opravlja drugo poklicno dejavnost.

ČLEN 9 – UPORABA LISTINE

Člen 9-1 – Uporaba za vse osebe, ki izvršujejo sodno funkcijo

Ta Listina se uporablja za vse osebe, ki izvršujejo sodno funkcijo, vključno z nepoklicnimi sodniki.

Člen 9-2 – Uporabnost za državno tožilstvo

V državah, kjer so državni tožilci izenačeni s sodniki, se gornja načela smiselno uporabljajo tudi za državne tožilce.

Člen 9-3 – Neodvisnost državnih tožilcev

Neodvisnost državnih tožilcev, ki je bistvenega pomena za vladavino prava, mora biti zagotovljena z zakonom na najvišji možni ravni na podoben način kot za sodnike.